

Alfonz Bednár

Životopis:

(* 19. október 1914, Rožňová Neporadza (dnes Neporadza) – † 9. november 1989, Bratislava), bol slovenský prozaik, scenárista a prekladateľ, ktorý použil novátorské tvorivé postupy pri zobrazovaní spoločenskej situácie po druhej svetovej vojne. Vniesol svetlo aj do literárneho spracovania Slovenského národného povstania.

Tvorba:

Sklený vrch – román, ktorý je napísaný ako denník hlavnej hrdinky a zobrazuje udalosti z obdobia SNP.

Hodiny a minúty – zbierka noviel

- Autor konfrontuje vojnový čas s minulosťou a prítomnosťou.
- SNP zobrazuje ako hraničnú existenčnú situáciu, v ktorej sa prejavia tie najpodstatnejšie ľudské vlastnosti, preto heroizoval protifašistický odboj, ale ukázal ako tragicky vojna doliehala na osudy postáv.

- Zo zbierky noviel: novela **K O L Í S K A**

- Odkrýva psychológiu, pocity, výčitky svedomia, spomienky.

- Z diela:

Dej sa rozvíja retrospektívne – cez spomienky hlavných postáv. Dej novely sa začína v roku 1952. Zita Černeková počúva v rádiu priamy prenos zo súdneho procesu s tzv. triednymi nepriateľmi. Jedným z obvinených je aj Jozef Majerský – podľa prokurátora rozvratník, sabotér, kulak a zradca. *„Obžalovaný Majerský,...podľa výpovedí svedkov ste rozvratník a sabotér, rozvracali ste družstvo, opovržlivo ste sa vyjadrovali o sovietskych kombajnoch a napomáhali ste kulacké bunky, ktorých cieľom je znemožniť v Temešanoch prechod od individuálneho ku kolektívnemu hospodáreniu.“* (84) Majerský sa obvineniam bráni; tvrdí, že je nevinný. *„Družstvo som nerozvracal a nič som nesabotoval... Nikdy som nevidel sovietsky kombajn, kulacké bunky som nenapomáhal.“* (84) Jedným zo svedkov je aj Zitin manžel, Mišo Černek, bývalý veliteľ partizánskej skupiny. Má dosvedčiť, že Majerský ušiel od svojej jednotky s úmyslom prezradiť partizánov Nemcom. Predseda súdu číta Černekovu výpoveď. Zita počúva výpoveď svojho manžela s hnevom a odporom. Lutuje Majerského; vie, že obvinenia nie sú pravdivé. *„Nezradil som,“ ozval sa Majerský tichým, zahriaknutým hlasom, „súdruh prokurátor...“... „Lepšie by bolo, obžalovaný Majerský, keby ste mlčali,“ ozval sa pevný jedovatý prokurátorov hlas. „Svedok súdruh Černek, povedzte nám, ako to bolo s obžalovaným v slávnom Slovenskom národnom povstaní, respektíve po zatlačení Povstania do hôr.“ Zita rýchle dýchala, rádio jej bez hlasu šumelo nad hlavou, zdesene čakala, čo jej muž povie o Majerskom... „Súdruh predseda,“ ozval sa prokurátor, „rúčte prečítať výpoveď svedka Černeka!“... „S obžalovaným Jozefom Majerským... som bol v našom slávnom Slovenskom národnom povstaní a približne od polovice februára roku 1945 som bol s ním v horách po zatlačení Slovenského národného povstania do hôr fašistickými okupantmi. Vtedy, bolo to v polovici februára, obžalovaný Majerský ušiel od našej jednotky s tým úmyslom, že ju zradí a vydá sa do rúk fašistickým okupantom...“ Zita... chvela sa ľútosťou k Majerskému a hnevom na svojho muža, meniacim sa na hlbokú nenávisť. (85)*

Správa o procese vyvolá v Zite spomienky na udalosti z februára 1945, keď po potlačení Povstania sa jej osud znova skrížil s jeho osudom. Zita bola doma sama s dieťaťom. Mišo Černek bol veliteľom

partizánskej skupiny, nemala o ňom žiadne správy. Dedinu pred časom obsadili Nemci a tých, ktorí pomáhali partizánom, zabili – medzi nimi ženy aj deti – a ich domy podpálili. Zita sa zachránila, jej manžel akoby zázrakom nebol na zozname (ktorý dostali Nemci od gardistov - udavačov).

V tú noc bola dlho hore, lebo mala choré dieťa. Kolísala ho v kolíske. Neďaleko domu stál na stráži Hans Moeller, ktorému matka zomrela pri jeho narodení. Do kuchyne zrazu vošiel Majerský. Videl, že sa tam ešte svieti a chcel požiadať o pomoc a úkryt. Ten s prekvapením zistí, že v dome je žena, ktorú dobre pozná. Zita ho prosila, aby odišiel, bála sa, že ak Nemci u nej nájdu partizána, zabijú ju i jej dieťa. Napriek tomu, že sa veľmi bála, ukryla Majerského v izbe pod perinami. Majerský sa pridal k partizánom iba z vypočítavosti, vedel, že po vojne sa budú čeniť všetci, ktorí bojovali proti Nemcom. Bol členom skupiny, z ktorej zostalo iba niekoľko mužov, ich veliteľom bol Mišo Černek. Majerský ochorel, zapálili sa mu oči a mal veľké bolesti. Rozhodol sa, že opustí skupinu. V noci zišiel z hôr a vošiel do domu na kraji dediny, nevedel, že tam býva Zita, ani to, že je manželkou Miša Černeka. Až teraz v tmavej studenej izbe si začal uvedomovať, čo spravil. Napadlo ho, že svojím činom možno ohrozil aj ostatných, lebo Nemci podľa jeho stôp v snehu môžu nájsť ich úkryt. Mal výčitky svedomia i kvôli Zite, myslel na to, že ju dostal do veľkého nebezpečenstva i na to, ako jej ublížil pred niekoľkými rokmi. Zita zatiaľ v kuchyni začala Majerskému pripravovať jedlo. V hlave sa jej vynárajú spomienky, vyčíta si, že sa neopýtala na svojho muža, spomína si, ako Nemci prikázali podpáliť 17 domov za trest, že v dedine boli partizáni. *„Obrátila sa, bezradne hľadela pred seba, na myslí so všetkým, čo sa v Lieskove stalo od začiatku októbra, keď nemecké vojsko vytlačilo z Lieskova partizánov a vypálilo sedemnást' chalúp. Myslela na chlapov. Nemci ich odvliekli, ženy upálili i deti. Ludia sa udávali, bože...! Gardisti udávali a potom sa udávali sami. Pre všeličo sa udávali, vyžrádzali. Staré hriechy im popríchodili na um, škriepky, zvady, staré súdy a pomsty. Bože, čo teraz? Keby tak niekto vedel, že je tu partizán! Ako človek môže udať človeka? Mala ho vyhnať ako psa, mala mu povedať, aby sa vrátil, odkiaľ prišiel, aby šiel inde.“* (88) Majerský leží pod perinami, veľmi ho bolia oči, pretože dostal zápal. Lieskov je tichý, ale obersharfuhrer Ernst Obmann ide od dvora k dvoru a kontroluje.

Zita si spomenula tiež na minulosť. Ona a jej matka pracovali na začiatku vojny v Čechách, v Radotíne na veľkostatku, kde bol šafárom Majerský. Varili robotníkom, Majerský však chcel na kuchyni zarobiť a časť zásob si nechával pre seba. *„Tam sa jej Majerský zapáčil, len čo ho videla prvý raz. Bol štíhly, vysoký, chudej tváre, urastený a v páse tenký... Zita s matkou varila robotníkom a raz po večeri, keď okrem nich nebolo nikoho v kuchyni, Majerský sa smelo opýtal: „Teta Furková, čo by ste povedali, keby som si vzal vašu Zitku?“... Tri týždne sa tešila Furková, jej Zita a tešil sa aj Majerský, lebo Furková, ktorá oddávna hovorievala: Chudobnému divčatú len chlap môže dať trocha radosti! A zverila Zitu Majerskému...“* (96) Matka teda dovolila Zite stýkať sa s ním. Keď sa matka dozvedela, že je už dávno ženatý a má i deti, zakázala dcére stretávať sa s ním. Zita povedala Majerskému, že čaká dieťa. On, aby sa jej zbavil, „dal“ ju Janovi Ragalovi, jednému z robotníkov. Na dôvažok ešte udal na súde Zitu a jej matku, že kradnú z kuchyne a vyhnal ich z veľkostatku. Hladné sa túlili po okolí, Zita prišla o dieťa. Stretla sa s Janom Ragalom, ktorého Majerský tiež vyhnal, a vydala sa za neho. Žili spolu zle, Ragala ju bil a onedlho po svadbe odišiel, pridal sa k zlodejskej bande a po prestrelke s políciou zomrel. Zita sa potom druhýkrát vydala za starého mládenca Miša Černeka a pristahovala sa s ním sem, do tohto domu, ktorý si sám postavil na kraji dediny.

Zita, ponorená do spomienok, ďalej kolísala chorého syna. Zvuk kolisky začuje nemecká hliadka. Oberscharfuhrerovi Ernstovi Obmannovi pripomínal tento zvuk zvuk mlyna, v ktorom ako dieťa vyrastal. Nemci vstúpili do Zitinej chalupy, chceli zistiť, čo za stroj zvuk vydáva. *„Ach!... Toto som nikdy nevidel a myslel som si, že je to – hahá! – a to je šteňa – hahá! A nad šteňaťom sučka – hahá! – aká pekná, biela, hotová do postele.“* (97) Nedovolili jej obliecť sa, pýtali sa jej, kto býva v tej izbe (kde bol teraz ukrytý Majerský), ona povedala, že nikto, lebo tam sa nekúri. Zita sa bála, aby si nevšimli roztopený sneh po Majerského čižmách. *„Vtom jej oči blyslí strachom. Bože môj...! Dívala sa na dlážku*

predo dvere, kde bola špinavá mláčka z Majerského bagančí, na štyri mokré flaky, vedúce k izbeným dverám, a na mláčku vody na prahu pred izbenými dverami. Ak si to niektorý všimne!“ (102) Veliteľ jej prikázal, aby neprestala kolisať dieťa, páčil sa mu dunivý zvuk kolisky. On a jeho vojaci si robili posmech zo Zity, trápili ju, nedovolili jej ani obliecť sa. Majerský v izbe počul rehot Nemcov a neustále dunenie kolisky. Príde mu ľúto, že sa tak zachoval k Zite a jej matke, ale musel. Okrádal na strave robotníkov, každý týždeň dával menšie dávky a na niekoho to povedať musel. Spomína si na tých, ktorí ostali v bunkri, na Francúza, ktorí ich učil pesničku a oni sa na ňom smiali. Trpel stále viac, uvažoval nad tým, že sa pokúsi dostať von, a že sa vráti k partizánom.

Nemci sa v kuchyni zabávali. Pýtali si od Zity veľký hrniec, chceli sa doň vymociť a močom chceli pokrstiť Zitino dieťa a chcú dať pripíť aj Zite na pokrsteného. *„V kostoloch sa krstí studeným, my budeme teplým.“* (122) Keď sa Zite zdalo, že už to ďalej nevydrží, a keď videla, že Nemci chcú jej alebo synovi ublížiť, zobrala syna do náručia a s plačom vbehla do izby, volajúc Majerského na pomoc. Izba však bola prázdna, Majerský ušiel cez okno. Nemci vybehli von, lebo sa ozvala strelba. O chvíľu doniesli do kuchyne troch ranených (bol medzi nimi i veliteľ skupiny) a dvoch mŕtvych Nemcov. Potom priviedli i Majerského, ktorý sa vzdal. Zita si myslela, že Nemci zabijú ju aj jej syna, ale napokon naložili ranených a mŕtvych do auta a spolu so zatknutým Majerským odišli.

Zita (už opäť v roku 1952) počúva prenos zo súdneho procesu. Majerského odsúdili na dvanásť rokov väzenia a na konfiškáciu majetku, jeho manželku a syna na vystahovanie z okresu. Zita trpko vyčíta manželovi, že svedčil proti Majerskému. Mišo Černek sa bráni, výpoveď musel podpísať, prinútili ho k tomu: *„...vzali ma, povedali mi ‚Podpíš!‘“* (132) Okrem toho sa bál aj o Zitu a o syna. Na súde však povedal pravdu, ale túto výpoveď už nevzali do úvahy a nebola ani v rádiu. Zita nevie, či môže veriť Mišovi, obáva sa, že vypovedal proti Majerskému z pomsty a zo žiarlivosti, lebo vedel, že Zita sa za neho vydala iba z núdze. *„Z núdze sa vydala za neho, z núdze s ním i teraz žije – a Mišo to vie. Pomstí sa...“* (133)

Otázky k dielu:

- 1) Čo je témou diela?
- 2) Čo je ideou diela?
- 3) Ktoré postavy sú hlavné?
- 4) Ktoré postavy sú vedľajšie?
- 5) Aká je kompozícia?
- 6) Posúďte jazyk a štýl textu.
- 7) Aké slohové postupy uplatňuje pásmo rozprávača?
- 8) Aké stylistické prostriedky využíva pásmo postáv?